مهاجرت پزشکان ایرانی به‌امریکا

دکتر حسینعلی رونقی *

مجله علمی نظام پزشکی
سال سوم، شماره ۱، صفحه ۱، ۱۳۵۱

مقدمه

تربیت نیروی انسانی در رشته پزشکی بسیار پرهزینه و فارغ‌التحصیلان پزشکی دارای ارزش فوق‌العاده‌ای برای توسعه کلی کشورهای درحال توسعه میباشند. مهاجرت پزشکان به‌آمریکااز تمام‌دنیا مسئله‌ای‌بغرنج‌برای‌کشورهای مختلف ایجادکرده‌است. کشورهای آسیائی‌در ردیف مهمترین‌کشورهائی هستندکه‌پزشکان خود را از دست میدهند وایران یکی از کشورهـائیست که رقم مهمی از فـارغ‌التحصیلان پزشکی خود را هرساله برای همیشه از دست میدهد. مطالعه حاضر روی قسمتی از فارغ‌التحصیلان پزشکی دانشگاه پهلوی انجـام شده ودرآن کوشش بعمل آمده است‌که آماری ازتعدادمهاجرین بدست آید وبعلاوه‌علل‌مهاجرت آنها معلوم‌گردد. درمطالعه حاضرکه درسال ۱۹۷۰ درآمریکا بعمل آمده چند نکته روشن شده است:

۱ـ همه ساله تعدادی بیش از ۱۳۰ پزشك ایرانی به آمریکا مهاجرت میکنند.

۲ـ ازنظر اقتصادی ارزش این تعداد پزشك برای‌آمریکا بیش‌از ۷۵ میلیون دلار است.

۳ـ علل مهاجرت تاآنجائیکه خود این پزشکان اظهارداشته‌اند عوامل متعددی است‌که دراین مقاله ذکر شده است.

* * *

کشورهای متحده آمریکا هرسال درحدود ۳۲۰۰ طبیب‌خارجی را بعنوان مهاجر میپذیردکه رقم‌عمده این‌پزشکان ازکشورهای آسیائی است.

ایران ازجمله‌کشورهائیست‌که سهم عمده‌ای ازاین پزشکان دارا میباشد. مثلا درسال۱۹۶۶، ۸۰ طبیب‌ایرانی به‌آمریکامهاجرت کرده‌اند ودرسال ۱۹۷۰، این رقم به۱۳۰ نفررسیده‌است. البته هنوز این ارقام نماینده واقعی تمایل پزشکان ایرانی‌به‌مهاجرت نیست چون در همین سال۱۹۷۰ میلادی، ۱۲۳۰ پزشك ایرانی امتحان ارزیـابی پزشکی (ای‌ـ‌ئی‌ـ‌اف‌ـ‌ام‌ـ‌جی) برای رفتن به آمریکا داده‌اندکه فقط ۳۲۶ نفرآنها در این امتحان قبول شده واحتمالا به‌آمریکا عزیمت‌کرده‌اند.

بهمین ترتیب ازبین پزشکان ایرانی‌که به‌آمریکا رفته‌اندرسال ۱۹۷۰، تعداد۲۴۰ نفر در امتحان اخذ اجازه طبابت درآمریکا شرکت‌کرده‌اند. گرفتن اجازه طبابت دربیشتر ایالات آمریکا مستلزم مهاجرت است ومیتوان بطور نسبتاً مطمئنی ادعاکرد که افرادیکه تقاضای اجازه طبابت در آمریکا میکنند قصد اقـامت دائم درآمریکا را دارند. تقریباً واضح است‌که ازبین این۲۴۰ نفری‌که‌امتحان اجازه‌طبابت‌را داده‌اند ۱۶۰نفر موفق به‌دریافت اجازه شده‌اندو۱۳۰ نفر درهمین سال مهاجرت‌کرده‌اند.

آمار فوق‌که از تألیفات انجمن پزشکی آمریکا (۱) اخذ شده است نگارنده را برآن داشت که شخصاً در این مورد تحقیقاتی بعمل‌آورده وکوشش‌نمایدکه علل این مهاجرت، که‌برای‌کشور مادرحکم یك‌ضایعه‌است، روشن گردد.

روش تحقیق

نخست نام ومشخصات فارغ‌التحصیلان پزشکی دانشگاه پهلوی‌در ده سال گذشته از دبیرخانه دانشکده پزشکی دریافت شدوبوسیله تماس تلفنی ومسافرت به‌ایالات مختلف‌آمریکا از وضع تحصیلی، شغلی واقامت دائمی‌آنان بررسی بعمل‌آمد. مطالعه‌کامل‌وجامعی

* شیراز ـ دانشکده پزشکی دانشگاه پهلوی.

[Downloaded from jmciri.ir on 2026-11-09]

که در مورد ۶۶ تن فارغ التحصیل سالهـای ۱۳۴۰ و ۱۳۴۱ دانشکده پزشکی که‌همکلاس و یایکسال پائین‌تراز نگارنده‌بودند وطبعاً با آنان آشنائی کامل موجودبود بعمل آمد، نشان‌داد که از ۶۶ فارغ‌التحصیل مذکور ۴۷ تن برای تخصص به‌آمریکا رفته واز این ۴۷ تن۳۲تن برای همیشه مقیم آمریکا شده و۱۵ تن به‌ایران بازگشته‌اند .

دونوع پرسشنامه تهیه‌وبرای دوگروه مهاجر وبازگشته‌هاارسال شد. تنها۱۲ تن‌ازمهاجرین‌و۴تن ازبازگشته‌ها به‌این‌پرسشنامه‌ها پاسخ دادند .

این پرسشنامه‌ها قبلا درمورد عده‌ای‌بررسی‌شد ونکاتی که باعث سوءظن وتردید میشد حذف گردید . سعی کاملی بعمل آورده شد که از هرنوع سوء تفاهمی جلوگیری شود مع‌الوصف احتمـالا عده‌ای ازپزشکان درمورد این پرسشنامه‌ها سوء تعبیراتی داشته واز دادن پاسخ خودداری کردند وناچار بوسیله تلفن ویامصاحبه حضوری با آنان تماس حاصل گردید و کوشش بعمل آمد تاعلل مهاجرت آنان روشن شود .

دراین پرسشنامه‌ها انگیزه‌های خروج پزشکان از ایران‌وعوامل جذب کننده آنان در آمریکا مورد بررسی قرارگرفت وبرای هرعامل به‌نسبت شدت وضعف آن نمره داده شد .

نتایج حاصله

درجدول شماره ۱ تعدادکل فارغ‌التحصیلان دانشکده‌های‌مختلف پزشکی ایران‌که در آمریکا تقاضای اجازه طبابت‌کرده وتعداد قبولی‌ها برحسب دانشکده‌های مختلف نشان داده شده است .

جدول شماره ۱

صورت پزشکان ایرانی‌که درسال ۱۹۷۰ در آمریکا تقاضای‌صدوراجازه‌طبابت‌کرده‌اند ونتیجه آن‌برحسب دانشکده‌های مختلف.

تعداد درخواست کننده		قبول‌شدگان	مردودین	درصد قبولی
تهران	۱۷۳	۱۲۲	۵۱	٪۷۰
تبریز	۷	۳	۴	٪۴۲
مشهد	۹	۴	۵	٪۴۴
شیراز	۳۷	۲۲	۱۵	٪۶۰
اصفهان	۱۳	۸	۵	٪۶۰

بطوریکه درجدول مزبور مشاهده میشود نسبت درصد قبولی‌هااز دانشگاه تهران بیش از هردانشکده دیگر بوده و در همین سال بیش از ۱۲۰ فارغ‌التحصیل تهرانی در آمریکا اجـازه طبابت گرفته‌اند. دانشکده‌های اصفهان و شیراز در درجه دوم وتبریز ومشهد در درجه‌سوم قرار داشتند .

ناگفته‌نماند که‌این فارغ‌التحصیلان‌یکبار بوسیله امتحان‌ارزشیابی پزشکی آمریکا در خود ایران غربال شده ونماینده واقعی کلیه فارغ‌التحصیلان نیستند .

جدول شماره ۲

فارغ‌التحصیلان‌سالهای ۱۳۴۰-۱۳۴۱ دانشکده‌پزشکی دانشگاه پهلوی‌که به‌آمریکا مهاجرت کرده‌اند.

سال‌تحصیلی	تعدادکل فارغ‌التحصیلان	مهاجرین ابتدائی	مهاجرین ثانوی	جمع‌کل	بازگشته‌ها
۱۳۴۰	۲۲	۱۳	۴	۱۷	۵
۱۳۴۱	۲۵	۱۴	۱	۱۵	۱۰
جمع‌کل	۴۷	۲۷	۵	۳۲	۱۵

جدول شماره ۲ عده مهـاجران و بازگشتگان ۲ سال دانشکده پزشکی، دانشگاه پهلوی را نشان میدهد. نکته جالب اینکه بین این مهاجرین ۵ نفر پس ازاتمام تخصص به‌ایران مراجعت‌کرده وپس ازچند سال اقامت درایران مجدداً به‌آمریکا بازگشته‌اند .

جدول شماره ۳

تعداد فارغ‌التحصیلان دانشکده‌پزشکی دانشگاه‌پهلوی که بین‌سالهای ۱۳۴۰-۱۳۴۶ به‌آمریکا رفته‌اند.

سال تحصیلی	تعدادکل فارغ‌التحصیلان	تعدادی که‌به آمریکا رفته‌اند	درصد
۱۳۴۰	۳۰	۲۲	۷۰
۱۳۴۱	۳۶	۲۵	۶۹
۱۳۴۲	۱۳	۹	۶۹
۱۳۴۳	۵۲	۳۷	۷۱
۱۳۴۴	۶۷	۳۴	۵۰
۱۳۴۵	۴۳	۳۸	۸۸
۱۳۴۶	۳۸	۳۴	۸۹

جدول شماره ۳ نشان دهنده تعداد افرادی است‌که برای تخصص به‌آمریکا رفته‌اند . هنوز ازتعداد بازگشتگان این سالهاآماری گرفته نشده لیکن درنظر است بزودی‌اینکار انجام شود. جالب توجه است که بعداز سالهای ۱۳۴۵ تعداد فارغ‌التحصیلانی که برای تخصص به‌آمریکا میروند به‌حدود ۹۰٪ رسیده است. این فارغ‌التحصیلان جزء گروههائی هستندکه درسپاه بهداشت‌خدمت کرده‌اند .

[Downloaded from jmciri.ir on 2026-11-09]

جدولهای شماره ۴و۵ نماینده عواملی است که پزشکان آنها را علت مهاجرت خود به‌آمریکا ذکر کرده‌اند . پاسخهای ۱۸ تن مهاجرین تجزیه وتحلیل شد اما پاسخهای ۴ نفرازبازگشتگان برای تجزیه وتحلیل کافی نبود وارزش آماری نداشت .

جدول شماره ۴

عواملی که باعث‌مهاجرت پزشکان ایرانی.موردمطالعه شده است به نسبت شدت عوامل.

عوامل درایران	تعداد نمرات	عوامل درآمریکا	تعداد نمرات
نبودن تجهیزات پزشکی	۱۵	وسائل بهتر	۵۲
نبودن شغل	۴۷	شغل‌متنوع وبیشتر	۵۲
نقص کتاب‌ومجلات	۳۹	درآمد بیشتر	۴۶
عوامل دیگر	۳۸	کتب ومجلات	۴۲
خدمت نظام	۳۷	متکفل آمریکائی	۳۱
نبودن درآمدکافی	۳۶	زندگی آسان	۲۷
مدرسه‌برای‌کودکان	۳۶	سرگرمی اجتماعی	۲۵
سرگرمی اجتماعی	۲۹	عوامل دیگر	۳۶
خانه‌های بد	۲۷		
مخالفت همسر	۲۶		

جدول شماره ۵

مهمترین عوامل‌کلی مهاجرت پزشکان ایرانی به آمریکا.

خدمت نظام	٪۸۰
پیداکردن شغل	٪۹۰
درآمد	٪۹۵
علل‌فامیلی	٪۷۰
علل اجتماعی	٪۳۰

بحث :

براساس آماری‌که از انتشارات نظام پزشکی آمریکا در سال ۱۹۶۹اخذ شده (۱) کشورهائیکه پزشکان آنها به‌آمریکامیروند به‌ترتیب‌تعداد پزشکان مهاجر، عبارتند از:

فیلیپین ـ هندوستان ـ ایران ـ تایلند وکره جنوبی که‌کلیه این کشورها خود شدیداً به‌خدمات درمانی وطبیب متخصص‌نیازمندند وناچار فارغ‌التحصیلان‌خود را برای تخصص به‌آمریکامیفرستند اما این فارغ‌التحصیلان پس ازاخذ تخصص بکشورخود مراجعت نمی‌کنند.

براساس آماری که از فارغ التحصیلان پزشکی دانشگاه پهلوی درسالهای ۴۰و۴۱ گرفته‌شده بیش‌از ۷۰درصد کلیه فارغ‌التحصیلان این دانشکده به آمریکا رفته وتنها $\frac{1}{3}$ این‌عده‌مراجعت کرده‌اند. که این‌تعداد نماینده نیمی‌ازفارغ‌التحصیلان پزشکی‌شیراز است. نتیجه این مهاجرت ضرر مهمی برای ایران ونفعی عمده برای آمریکاست.

این نفع وضرر توسط عده‌ای براساس هزینه‌ای که برای تربیت این افراد در دانشگاهها صرف شده تعیین گردیده است اما این محاسبه‌کاملا اشتباه وغیر منطقی است زیرا وقتیکه‌کشور آمریکا یك‌طبیب را بدست میآوردنه‌تنها هزینه تحصیلی اوراصاحب‌میشود بلکه‌کلیه وجود وانرژی ومهارت وکاردانی اورا برای تمام عمر تصاحب میکند ویابعبارت دیگر محصول زندگی او جزء درآمد ملی‌کشور آمریکا میشود، بدین‌معنی‌که ارزش هرانسانی‌برمبنای آن‌چیزی است‌که‌آن اجتماع به‌اوتقدیم مینماید. بنابراین‌اصل، ارزش ۱۳۰ طبیب متخصص ایرانیکه درسال ۱۹۷۰ به‌آمریکا رفته‌اند به‌این شرح محاسبه میشود :

برمبنای آمار موجود حد متوسط درآمد یك‌نفر طبیب‌درآمریکا سالیانه ۳۵ هزار دلار است‌که با در نظرگرفتن این که کلیه اطبای ایرانی مقیم‌آمریکا متخصص هستند ارزش پزشکان ایرانی حتی از این رقم هم بالاتر است لیکن برای احتراز از اغراق برهمین مبنای حد متوسط، محاسبه بعمل‌آمده‌است. برای آنکه درآمدآینده این‌پزشکان‌را بحساب ارزش فعلی‌آنان محاسبه‌کنیم ۷٪ بهره‌سالانه و۳٪ تورم اقتصادی‌را ازآن‌کسر کرده و۵٪ اضافه درآمد را به‌آن افزوده‌ایم که بطور خلاصه ۵٪ از کلیه درآمد کسر شده است .

اطبای ایرانی که واردآمریکا میشوند بطور متوسط ۲۵ ساله‌اند وپس ازگرفتن تخصص ۳۰ ساله خواهند شد واگر فرض‌کنیم تا سن ۶۵ سال کارکنند با احتساب درآمد مذکور در فوق ارزش هرطبیب برای‌کشورآمریکا ۶۰۴،۰۰۰ دلار خواهد شدوبعبارت دیگر هرسال بیش از ۷۸ میلیون دلار، ایران به‌آمریکا بصورت طبیب متخصص میپردازد.

زیانی‌که از این‌راه متوجه ایران میشود نه تنها ضرری است که بابت هزینه اززمان تولد تاتحصیلات دانشگاهی این‌افرادمتحمل شده بلکه ضررهائی‌که درنتیجه نبودن خدمات‌این افرادبه‌کشور میرسد نیز باید بحساب آورده شود .

بطوریکه دراین‌مطالعه محدود ومختصرمشخص‌شده است،۲ گروه عوامل باعث چنین مهاجرتهائی میشوند. گروه اول عوامل جذب کننده درآمریکاو گروه دوم عوامل موجب مهاجرت در ایران .

[Downloaded from jmciri.ir on 2026-11-09]

تغییر درعوامل گروه اول در حیطه اختیارما نیست وهیچ کاری نمیتوان کرد که وضع در آمریکا تغییر کند ! مع‌الوصف وضع نامساعد ، تبعیضات نژادی و ملیتی علیه خارجیان ، زندگی را درآمریکا بسیار دشوار کرده است.

درمطالعه حاضر نیز تعدادی از پزشکان ایرانی اظهار داشتند که از وضع اجتماعی خود درآمریکا راضی نیستند و تاحدود زیادی نسبت به‌آنها تبعیضات‌شغلی‌روا داشته میشود ودرصورتیکه‌بتوانند وضعی تقریباً مشابه درایران پیداکنند به‌ایران مراجعت‌خواهند کرد .

عوامل گروه دوم راکه نکات منفی در ایران است میتوان تاحد زیادی تغییر داد . خدمت نظام‌که برای بازگشت پزشکان بمنزله یك مانع مهم بنظر میرسید خوشبختانه درحال حاضر مسئله‌ای نیست وپزشکان میتوانند مدت خدمت خود را حتی بدون۱۳هفته تعلیمات مقدماتی، دربیمارستانها ومؤسسات ودانشگاهها با حقوق مکفی‌انجام دهند ، شغل درایران به‌اندازه‌کافی موجوداست‌لیکن متأسفانه کارفرمایان بطورکافی وجود شغلها را به‌اطلاع فارغ‌التحصیلان نمیرسانند وانتظار پزشکان متخصص نیز تاحدی زیاد است ، با وجود این تعداد زیادی از این فارغ التحصیلان مقیم آمریکا که در سنین ۳۰ سال هستند هنوز حاضر به بازگشت میباشند بشرطی که کارگزینی‌های ادارات و مؤسسات در موقع استخدام باعث سرخوردگی آنان نشوند وچنانچه تسهیلاتی‌برای فارغ‌التحصیلان‌فراهم شودکمك‌زیادی‌به‌تقویت روحیه‌بازگشتگان خواهد کرد چون یکی از علل مهمی که باعث مراجعت مجدد بازگشتگان میشود سرخوردگی درپیچ وخم مقررات و ادارات دولتی است .

افرادیکه پس از اتمام تخصص به‌ایران آمده و مجدداً به‌آمریکا مراجعت میکنند،خود مهمترین وبزرگترین عامل انتشاربدبینی و عدم اطمینان بین‌پزشکان مقیم آمریکا هستند. این گروه بطور اغراق آمیزی سرخوردگیهای خود را در ایران برای دوستان توصیف‌کرده وافرادیراکه به‌احتمال بسیار عازم‌کشورخودهستند ازآمدن‌منصرف‌میکنند. مهم این‌نیست‌که چه‌تعدادفارغ‌التحصیلان به‌ایران مراجعت میکنند بلکه مهم‌آن است‌که چه تعداد ازآنها برای همیشه در ایران باقی مانده به‌کشور خود خدمت میکنند. درآمدکافی از عواملی است‌که تعدادی از پزشکان را درآمریکا نگه میدارد. مسلماً درشرائط توسعه‌کنونی‌آمریکا، فکررقابت با درآمد طبیب‌در این‌کشور تاحدی بیهوده‌است ونمیتوان امیدوار بود که در آینده نزدیکی بتوان به‌آن حد رسید . مع‌الوصف درآمد فعلی پزشکان ایران برای تأمین یك زندگی نسبتاً مرفه کافی است وبرای حل مشکل مسکن‌که یکی از عوامل مهاجرت ذکرشده است دانشگاهها وبیمارستانها ومؤسسات‌دیگراستخدامی نیزمیتوانندخانه‌های موقت باوسائل زندگی‌تهیه نمایند تاپزشکان در یك تا ۲ سال اول بتوانند مسکن و ماوائی داشته باشند و دشواریهای مسکن ، پزشکان را ناگزیر بخروج از ایران نکند .

تمرکز کلیه اموردرتهران وعدم وجود وسائل آسایش‌وسرگرمی در شهرستانهای کوچك باعث شده است که تمایل عجیبی برای کلیه افراد به‌اقامت درتهران پیدا شود. مطابق آمارنظام‌پزشکی ایران ۵۲٪ کلیه خدمات درمانی درتهران متمرکزشده‌است ودر این شهربرای بازگشتگان محل‌خالی موجود نیست. این شهراز متخصصین وپزشکان قدیمی‌اشباع شده وقدرت‌جذب‌بیشتری‌ندارد. پزشکان‌شهرستانهای‌ایران‌نیزسالهاست‌که موردفراموشی‌وبیمهری قرارگرفته‌اندوطبیبان ومتخصصین‌درشهرستانهای ایران‌نمیتوانند منشأ اثر مهمی باشند .

شهرکها وشهرستانهای درجه ۲ و ۳ باندانشتن تجهیزات کافی بهیچوجه مناسب‌برای‌کاراین‌متخصصین‌نیست،زیرا دراین‌شهرکها علاوه برفقدان‌ارتباطات وتجهیزات‌لازم، گروه‌کمك پزشکی‌کامل وجودندارد و طبعاً یك فارغ‌التحصیل و متخصص نمیتواند برای مدتی‌طولانی چنین‌وضعی را تحمل‌کند.

توصیه‌ها

توصیه‌های مختلف درلابلای سطور بالاگفته شد وچند توصیه کلی دیگر نیز دراین جاذکر میشود :

۱- تغییر اساسی برنامه تحصیلات پزشکی

برنامه‌های پزشکی دانشکده‌های ایران متأسفانه تقلیدی است از برنامه‌های پزشکی‌کشورهای اروپائی و آمریکائی درحالیکه نیازهای جامعه ایران مطلقاً بامحتویات برنامه‌ها بیگانه است. تغییر دراین برنامه‌ها عملی است‌که اگر غیرممکن نباشد بسیار مشکل‌است‌بسیاری‌از استادان‌دانشکده‌ها ازهرنوع‌تغییری‌بیزارند واین‌تغییرات را برای خود تهدیدی بحساب میآورند .

اصل‌کلی مقاومت‌دربرابر تغییرات، بطور جدی درمیان استادان پزشکی‌کلیه کشورهای جهان موجود است ، بخصوص در قسمت علوم پایه پزشکی (در مورد برنامه‌های پزشکی مطالب خیلی زیاد است که نمیتوان در این مقاله تماماً مورد بحث قرار داد. بطور خیلی خلاصه برنامه‌ها را باید کوتاه کرد و محتویات آنرا برمبنای نیازهای اجتماعی مردم ایران تغییر داد).

۲- تقویت برنامه‌های تخصصی درایران

متأسفانه برنامه‌های تخصصی‌که درایران اجرا میشود قابل قیاس

[Downloaded from jmciri.ir on 2026-11-09]

با برنامه‌های خارج نیست و برنامه‌های خوب هم از ارزش اجتماعی کافی برخوردار نیستند. دانشکده‌هائیکه خودمتخصص تربیت میکنند دراکثر موارد متخصصین خودشان را قبول ندارند و برای آنها ارزش زیادی قائل نیستند، میتوان با تقویت این برنامه‌ها متخصصین بهتری تربیت کرد و برای آنها ارزش مساوی و یا حتی بیشتری نسبت به متخصصین خارجی قائل شد.

جالب توجه اینکه دربعضی از دانشکده‌ها شرط اولیه استخدام، داشتن بورد تخصصی آمریکاست که بنظر میرسد بسیار غیرمنطقی باشد. باید برای ایران درسطح ملی گواهی تخصصی داد و ارزش این گواهی تخصصی برابر وحتی بیشتر از گواهی‌های خارجی باشد.

۳- نظارت در اعزام پزشکان به آمریکا

دربعضی از کشورها امتحان ارزشیابی پزشکی آمریکائی (ای-ئی-اف-ام-جی) را بطور کلی ملغی کرده به فارغ‌التحصیلان خود اجازه شرکت در امتحان مزبور را نمیدهند. بنظر نمیرسد که اینکار بهترین راه حل باشد چون شرائط کنونی دنیا طوری است که نمیتوان پزشکی را مجبور به اقامت دریك محدوده بخصوص کرد وازطرفی کشورهائیکه چنین محدودیت‌هائیرا قائل شده‌اند از کار خود نتیجه چندان رضایتبخشی نگرفته‌اند. وزارتخانه‌های بهداری وعلوم بایستی برمبنای احتیاجات خود براین امتحان نظارت مستقیم داشته وقبول شدگان را تشویق به انتخاب رشته‌هائی که بخصوص موردنیاز ۵-۱۰ ساله آینده کشوراست بنمایند، ازنظر استخدامی پس‌ازپایان تحصیل، وضع روشن ومشخصی فراهم کنند و هرفارغ‌التحصیلی بداند که پس‌ازپنج سال گرفتن تخصص میتواند باشرائط مساعد دریك محل معین بخدمت مشغول شود.

۴- همسر آمریکائی

پزشکانیکه درسن ۲۵ سالگی به آمریکا میروند اگر مجرد باشند شانس زیادی برای ازدواج دارند. این جوانان که ازخانه و کشور خوددورند تشنه محبتند وبزودی بدام دختران آزادمنش آمریکائی میافتند. درمطالعه حاضر کلیه آنهائیکه همسر خارجی داشته‌اند در آمریکا مقیم شده‌اند میتوان سعی کرد که برای پزشکانی که به آمریکا میروند اگرزن ایرانی داشته باشندکرایه‌رفت‌وبرگشت آنهاازطرف دولت تأمین گردد وآنان‌را بدینوسیله ترغیب به‌داشتن همسرقبل از رفتن به آمریکا کرد.

برنامه برای ادامه مطالعه

بخش پزشکی اجتماعی دانشکده پزشکی دانشگاه پهلوی با همکاری دانشگاه جانزهاپکینز آمریکااخیراً موفق به گرفتن صورت اسامی ومشخصات وآدرس کلیه فارغ‌التحصیلان پزشکی دانشگاههای ایران شده است.

در حال حاضر بیش از ۱۶۰۰ پزشك ایرانی در آمریکا مشغول کارند. تعدادی ازاین افراددرحال گرفتن تخصص هستندوتعدادی در آمریکا بطور دائم اقامت دارند. اسم، آدرس، سن، سال فارغ‌التحصیلی، نام دانشکده‌ای که فارغ‌التحصیل شده‌اند، مدت اقامت ومحل اقامت در آمریکا روی کارتهای الکترونیکی ثبت ودراختیار این بخش میباشد.

امید است که باهمکاری سازمانهای ذینفع بتوان مطالعه فوق را کاملتر کرده ویك دفترارتباطی تأسیس وبافارغ‌التحصیلان ارتباط دائم برقرارکرد وآنها را از مشاغل وموقعیت‌های موجود آگاه وبه آنها پیشنهاد همکاری نمود. برخلاف تعدادی که بانیش‌قلم، این گروه از هموطنان عزیز را مورد سرزنش قرار میدهند بایستی بانهایت احترام ومحبت باآنها رفتار کرد زیرا احساس ایرانی بودن هیچوقت درهیچکس ازبین نمیرود وهرفرد ایرانی همیشه به‌ایرانی بودن خود افتخار میکند.

رفتن این جوانان تحت شرائط اجتماعی خاصی بوده است که برای هرکسی قابل درك است باید سعی کرد این شرائط را تغییر داد واز تغییراتیکه تابحال بوجود آمده است آنهارامطلع کرد ومطمئن بودکه نتیجه مثبت گرفته خواهد شد.

وضع پزشکان فارغ‌التحصیل دانشگاههای ایران در آمریکا درسال ۱۳۴۹

برای اطلاع ازچگونگی وضع پزشکان فارغ‌التحصیل دانشگاههای ایران در آمریکا، باهمکاری بخش بهداشت بین‌الملل دانشگاه جانز هاپکینز، از کمپیوترهای انجمن پزشکی آمریکا صورت کلیه فارغ‌التحصیلان دانشگاههای ایران دریافت شد.

این‌صورت شامل نام، نام‌خانوادگی، تاریخ‌تولد، دانشکده‌وسال فراغت از تحصیل وآدرس کلیه پزشکانی بود که تاسال ۱۳۴۹ وارد آمریکاشده‌ودرآن‌سال‌هنوزمقیم آمریکا بودند. بعداً اطلاعات دریافت شده روی کارتهای الکترونیکی آی‌بی‌ام جهت تجزیه وتحلیل ثبت‌شد. اطلاعات حاصله تنها نمایانگر آن عده ازپزشکانی است که درایران فارغ‌التحصیل شده‌اند و تعداد بسیارکمی افراد غیر ایرانی فارغ‌التحصیل از دانشکده‌های پزشکی ایران نیز جزء این عده میباشند اما در مقابل تعداد نسبتاً بیشتری از ایرانیانیکه پس از اخذ دیپلم متوسطه ویازودتر از آن به آمریکا رفته و از دانشکده‌های پزشکی آمریکائی فارغ‌التحصیل شده‌اند جزء این صورت نمیباشد.

وجود این دوگروه طبعاً نمیتواند اثر قابل ملاحظه‌ای در آمار بدست آمده داشته باشدچون مسلماً خارجیانیکه دردانشکده‌های

[Downloaded from jmciri.ir on 2026-11-09]

ایران پزشك شده‌اند از ده نفر متجاوز نبوده و پزشکان ایرانی فارغ‌التحصیل از دانشگاههای آمریکائی احتمالا ازصدنفر کمتر خواهند بود .

برای مقایسه ودرك چگونگی تعداد ونسبت درصدآنهائیکه برای همیشه به‌آمریکا رفته وما نده‌اند از آمار نظام‌پزشکی ایران درمورد متخصصین ازآمریکا وتعدادکل‌پزشکان ایرانی که درسال ۱۳۴۹ استخراج ومنتشر شده است استفاده بعمل‌آمد وچون آمار گرفته شده در آمریکا مربوط به‌سال ۱۹۷۰ میلادی بوده‌است علیهذا ازنظرزمانی باآمار نظام‌پزشکی‌ایران که درسال ۱۳۴۹ استخراج شده است مطابقت‌دارد. باید این نکته را نیز دراینجا اضافه‌کرد که‌هردومنبع آمار ایران وآمریکابرمبنای وضع موجود در سال ۱۳۴۸ است وقطعاً دراین سه‌ساله‌تغییراتی بوجودآمده که‌درنظر است درسالهای آینده مرتباً آخرین آمار موجود را استخراج وتجزیه وتحلیل کرد . مبنای، توقف پزشکان درآمریکا براساس سال پایان تحصیلی درایران، محاسبه شده‌است وچون ممکن‌است برخی از آنان بلافاصله پس از پایان تحصیل به آمریکا عزیمت کرده باشند برای دقت بیشتر درآمارگیری، دراین مقاله مبنای مهاجرت ده سال‌پس ازپایان تحصیلات پزشکی درنظر گرفته‌شده است . فی‌المثل پزشکی‌که درسال ۱۹۶۰ درایران‌فارغ‌التحصیل شده است اگر درسال ۱۹۷۰ هنوزهم درآمریکا مشغول کارباشد فرض براین است‌که این طبیب مقیم دائم آمریکاست .

نتایج حاصله

درجدول شماره ۶ تعدادکل فارغ‌التحصیلان پزشکی ایران در آمریکا نشان داده شده است . آنچه‌دراین جدول استنباط‌میشود در سال ۱۹۷۰ ، ۱۶۲۶ نفر پزشك ایرانی در آمریکا اقامت داشته‌اندکه این رقم نزدیك به‌۱۵٪ از ۸۹۵۰ پزشك موجود در ایران درسال ۱۳۴۹ میباشد ، بطوریکه درهمین جدول ملاحظه میشود رقم بسیار عمده پزشکان مزبورازفارغ‌التحصیلان‌دانشگاه تهران هستند واین‌امر کاملا طبیعی‌است ، چون دانشگاه تهران‌هم ازلحاظ قدمت وهم ازلحاظ تعداد فارغ‌التحصیل دربالاترین‌سطح دانشگاهی درایران قراردارد .

نکته‌دیگری که‌دراین‌جدول‌حائزاهمیت‌است، تعدادفارغ‌التحصیلان دانشگاه پهلوی درآمریکاست . فارغ‌التحصیلان دانشگاه پهلوی بعلت تسلط به‌زبان انگلیسی عملا ازنظر قبول شدن در امتحان ای‌ـ‌تی‌ـ‌اف‌ـ‌ام‌ـ‌جی هیچ اشکالی‌ندارند وقاعدتاً میبایستی‌درصد خیلی‌زیادتری‌ازپزشکان، فارغ‌التحصیل‌دانشگاه‌پهلوی درآمریکا باشند. لیکن‌بااین وجود ازنظر تعدادکلی ونسبت درصد برخلاف آنچه در اذهان عمومی شایع است زیاد نیستند. نکته دیگری که بایددرنظرداشت‌این‌است‌که قسمت‌عمده‌این ۲۱۹ نفرفارغ‌التحصیل دانشگاه‌پهلوی، درسالهای‌اخیر به‌آمریکا رفته‌اند واحتمالاهنوز مشغول تحصیلند .

جدول شماره ۶

پزشکان فارغ‌التحصیل دانشکده‌های پزشکی ایران در آمریکا درسال ۱۳۴۹.

۱ـ دانشگاه تهران	۱۲۴۰	نفر
۲ـ دانشگاه‌پهلوی شیراز	۲۱۹	نفر
۳ـ دانشگاه اصفهان	۷۲	نفر
۴ـ دانشگاه مشهد	۵۶	نفر
۵ـ دانشگاه تبریز	۳۹	نفر

جمع کل پزشکان ایرانی درآمریکا ۱۶۲۶ نفر.

برای اخذ نتیجه قطعی بایستی اولا نسبت درصد این افراد را به‌تعدادکلی فارغ‌التحصیلان بدست‌آورد وثانیاً مدت توقف آنها را برحسب دانشکده‌های‌مختلف پیداکرد تابتوان درموردتفاوت دانشکده‌های مختلف ایران اظهارنظر قطعی وعلمی ابرازداشت.

جدول شماره ۷

مدت توقف ۱۵۸۵ پزشك ایرانی درآمریکا درسال ۱۹۷۰.

کمتر از ۵ سال	۲۱۹	نفر
۶ـ۹ سال	۵۰۳	نفر
۱۰ـ۱۴ سال	۴۷۳	نفر
بیشتر از ۱۵ سال	۳۹۰	نفر
جمع کل	۱۵۸۵	نفر

جدول‌شماره(۷)مدت‌توقف پزشکان‌را ازتاریخ‌فارغ‌التحصیل‌شدن درآمریکا نشان میدهد. همانطوریکه‌درمقدمه قسمت‌دوم‌اشاره‌شد مبنای‌توقف‌پزشکان‌درآمریکا براساس‌سال‌پایان‌تحصیل درایران، محاسبه شده بنابراین میتواند تایکی دو سال تنزل تقریبی نیز داشته باشد علیهذا فرض‌مهاجرت براساس ده سال پس از پایان تحصیل درایران واقامت درآمریکا قرارگرفته است .

طبعاً این‌موضوع بعداز سالهای۱۳۴۵ که فارغ‌التحصیلان‌بایستی دوسال درسپاه بهداشت خدمت نمایند بیشترصادق‌خواهد بود .

همانطوریکه دراین جدول ملاحظه میشود ۸۶۳ نفراز این اطبا بیش از ده سال پس از فارغ‌التحصیلی درآمریکا مانده‌اندوبادر نظر گرفتن اینکه اکثریت قریب به اتفاق دوره‌های تخصصی از ۵ـ۶ سال‌تجاوز نمیکند و۳ـ۴ سال دوره بلاتکلیفی وتردید

[Downloaded from jmciri.ir on 2026-11-09]

و غیره است قاعدتاً این گروه برای همیشه در آمریکا اقامت گزیده‌اند.

جدول شماره ۸

سن پزشکان فارغ‌التحصیل دانشگاههای ایران درسال ۱۹۷۰.

۲۵–۲۹ ساله	۵۵	نفر
۳۰–۳۴ ساله	۵۳۰	نفر
۳۵–۳۹ ساله	۵۲۰	نفر
۴۰ ساله ببالا	۴۷۰	نفر

جمع کل ۱۵۷۵ نفر

جدول شماره (۸) که گروههای سنی پزشکان فارغ‌التحصیل ایران را در آمریکا نشان میدهد درخور توجه است. بطوریکه در این جدول ملاحظه میشود نزدیك به‌هزار نفر از اطبای مقیم آمریکا ۳۵ ساله ببالا هستند و ۴۷۰ نفر آنها از ۴۰ سال بیشتر دارند. بنظر میرسد که افرادی در این سن وسال، قاعدتاً بایستی تصمیم نهائی خود را برای اقامت دائم وشروع کسب وکار اتخاذ کرده باشند.

جدول شماره ۹

مقایسه آمار مهاجرین آمریکا وبازگشتگان به‌ایران
(رجوع شود به‌توضیحات همین مقاله)

متخصصین از آمریکا که در ایران بخدمت مشغولند.	۳۹۰ نفر	٪۳۱
پزشکان ایرانی که بیش از ده سال است در آمریکا مانده‌اند واحتمالا مقیم دائم آمریکا میباشند.	۸۶۳ نفر	٪۶۹

جمع ۱۲۵۳ نفر　٪۱۰۰

جدول شماره ۹ مقایسه آمار موجود درایران وآمریکاست. در این‌جدول ازیکطرف تعداد کل متخصصین رشته پزشکی که‌تخصص خود را در آمریکا دیده ودر سال ۱۳۴۹ در ایران مشغول کار بوده‌اند نشان داده شده وازطرفی دیگر تعداد پزشکانیکه برای تخصص به‌آمریکا رفته وده سال پس ازفراغت ازتحصیل‌پزشکی در آمریکا مقیم بوده‌اند مشخص گردیده است. بـاملاحظه این جدول میتوان بطور نسبتاً مطمئن ادعـا کرد که تنها ۳۱٪ از پزشکانیکه برای تخصص به آمریکا میروند بـایران مراجعت میکنند ونزدیك به ۷۰٪ آنها در آمریکا باقی می‌مانند.

بادر نظر گرفتن اینکه تقریباً درحال حاضر نزدیك به ۵۰٪ کل فارغ‌التحصیلان پزشکی ایران برای تخصص به‌آمریکا میروند، اگر وضع بهمین منوال‌باشدکه ۷۰٪ آنها برای‌همیشه‌درآمریکا بمانند این بدان معنی است که ۳۵٪ مجموع فـارغ‌التحصیلان پزشکی ایران برای همیشه متعلق به‌آمریکا خواهند بود. بـا درنظر گرفتن اینکه درسال ۱۹۷۰، نزدیك به ۱۳۰ پزشك‌ایرانی به آمریکا مهـاجرت کرده‌اند دقت نسبی این محـاسبه روشن میشود.

جدول شماره ۱۰

محل اقامت پزشکان فارغ‌التحصیل دانشگاههای ایران در آمریکا درسال ۱۹۷۰ برحسب ایالات مختلف آمریکا.

ایالت	تعداد	ایالت	تعداد	ایالت	تعداد
آلباما	۲	ایلنوی	۱۱۹	منیروری	۲۹
آریزونا	۲	ایندیانا	۱۲	نبراسکا	۲
آرکانسا	۲	ایووا	۳	نیوهمشر	۳
کالیفرنیا	۲۶	کانزاس	۶	نیوجرسی	۶۴
کلورادو	۳	کنتکی	۱۵	نیومکزیکو	۳
کنکتیکت	۴۲	لویزیانا	۱۵	ایالت نیویورك	۳۹۰
دلاور	۳	مین	۳	شهر نیویورك	۲۶۴
شهرواشنگتن	۵۲	ماری‌لند	۱۰۴	نرت‌کارولینا	۲
فلوریدا	۲۳	ماساچوست	۵۳	اوهایو	۹۱
ژرژیا	۱۰	میشیگان	۱۱۰	اوکلاهما	۴
میسی‌سی‌پی	۲	اورگون	۲	پنسیلوانیا	۱۲۲
رودایلند	۱۷	سوت‌داکوتا	۱	تنسی	۹
تکزاس	۱۸	یوتا	۱	ورمونت	۳
ویرجینیا	۱۴	ایالت‌واشنگتن	۷	وست‌ویرجینیا	۱۶
ویسکونسین	۸	ویمینگ	۱	شرق‌رود میسی‌سی‌پی	۱۳۰۰
				غرب‌رود میسی‌سی‌پی	۱۲۴

تعداد کل آنهائی که‌آدرسشان مشخص شده : ۱۴۲۴ نفر

جدول شماره ۱۰ محل اقامت پزشکان فارغ‌التحصیل ایرانی در آمریکاست. بطوریکه‌دراین‌جدول‌ملاحظه میشود تجمع پزشکان درشرق آمریکا بیش ازهر نقطه دیگر است. تنها درشهر نیویورك ۲۶۴ طبیب ایرانی مشغول کارند ونکته عجیب وجالب اینکه در ایالت نیویورك دقیقاً ۳۹۰ پزشك ایرانی‌اقامت دارند. این رقم درست مساوی تعداد کل متخصصانی است که از آمریکا تخصص خود راگرفته ودرسال ۱۳۴۹ درایران خدمت میکرده‌اند.

این نکته روشن است که ایرانیان مقیم خـارج تمایل شدیدی به‌نزدیك بودن باهموطنان خود داشته وسعی‌کامل دارند در نقاط نزدیك بهم زندگی کنند. گذشته ازاین یکی دیگر ازعلل تجمع

[Downloaded from jmciri.ir on 2026-11-09]

اینست که پزشکان مقیم آمریکا برای فرستادن پذیرش جهت دوستان خود اقدام میکنند واین امر باالطبع منجر به تجمع دریك ایالت میشود .

درحدود هزار نفر ازاین پزشکان فقط درهفت ایالت آمریکا هستند درحالیکه ۴۳ ایالت دیگر آمریکا کمتر از ۵۰۰ نفر دیگر را بخود جذب کرده است (آدرس تعداد کمی هم مشخص نشده است).

REFERENCES:

1- Research and Technical programs Subcommittee of the Committee on Government Operations, U.S. House of Representatives: The Brain Drain into the United States of Scientists, Engineers, and physicians, Washington, D.C., Government printing office, 1967.

2- National science foundation: Immigrant Scientists, Engineers, and physicians Increase in FY 1970, Science Resources Studies Highlights, April 22, 1971, pp. 1-4.

3- Margulies, Harold, and Bloch, Lucille S.: Foreign Medical Graduates in the United States, Cambridge, Harvard University Press, 1969.

4- Ferguson, Donald C. : Iranian medical graduates in America. A survey of selected characteristics, Acta Medica Iranica 10: 47-66, 1967.

5- Medical Licensure Statistics. Appendix Table 12B. Results of ECFMG Examination, 1970, by Medical School, J.A.M A. 216:1845-1851, 1971.

6- Medical Licensure Statistics. Appendix Table 12. Foreign-Trained physicians Examined for Licensure in the United States, 1970, J.A.M.A. 216: 1832-1844, 1971.

7- Kidd, Charles V.: In, The Brain Drain into the United States of Scientists, Engineers, and Physicians, p. 7 and pp. 104-110, Washington, D.C., Government printing Office, 1967.

8- Barr, R.: Hospital practice: Core of tomorrow's medicine? Hospital Physician, pp. 77-83, February, 1969.

9- Owens, A.: solo vs. Partnership: A new economic comparison, Medical Economics, pp. 81_87, March 15, 1971.

10- Owens, A. : Inflation closes in on physicians earnings, Medical Economics, pp. 63-71, December 21, 1970.

11- Mehra, Torab A. : Orientation of Iranian Physicians Toward Rural Health Practice 1969. Doctor of public health thesis, Johns Hopkins University, Baltimore, Maryland, June, 1969.

12- Ronaghy, H. A. and Nasr, K.: Medical problems of developing nations: An attempt to bring medical care to rural communities in Iran, British Medical Journal 1:295_6, 1970.

13- Takulia, Harbans S., Taylor, Carl E., Sangal, S. Prakash, and Alter, Joseph D.: The Health Center Doctor in India, Baltimore, The Johns Hopkins Press, 1967.

14- Sidel, Victor W. : Feldshers and «Feldsherism»: The Role and Training of the Feldsher in the USSR, The New England Journal of Medicine Vol 278, No. 17: 934_938, Apr. 25, 1968.

15- Sidel, Victor W., Feldshers and «Feldsherism» (Concluded): The Role and Training of the Feldsher in the USSR, The New England Journal of Medicine Vol. 278, No. 18, 987-992, May 2, 1968.

16- Borhanmanesh, M: R.C.D. Seminar on Brain, Drain, Tehran, Nov. 15-18, 1970: 3_16.

17- Rahimi, N.: R.C.D. Seminar on Brain Drain, Tehran, Nov. 15-18, 1970: 18_38, 41-64.

۱۸ـ مجله علمی نظام پزشکی «چگونه پزشکی مورد نیاز کشور است» دکتر ابوتراب نفیسی شماره ۴ـ۵ مردادماه ۱۳۵۱ .

۱۹ـ روزنامه کیهان «اردیبهشت ۵۰» «دیدار هند» علی رضا طاهری .

۲۰ـ بهداشت و بهداری، برنامه عمرانی چهارم کشور، گروه برنامه ریزی رفاه اجتماعی ، دفتر برنامه ریزی، مردادماه ۱۳۴۷ .

۲۱ـ آمار پزشکان و دندانپزشکان کشور، نشریه آماری نظام پزشکی ایران، شماره (۱) امردادماه ۱۳۴۹ .

[Downloaded from jmciri.ir on 2026-11-09]